

DEMOKRATSKA CRNA GORA

Aleksa Bečić, predsjednik

Podgorica, 15. 3. 2024.

PREDMET: Zahtjev za povlačenje prijedloga za imenovanje ulice po Pavlu Bulatoviću

Poštovani gospodine Bečić,

ponovo Vam se obraćamo povodom prijedloga odbornika Demokratske Crne Gore u Skupštini Glavnog grada, **Mitra Vukovića** i **Vladimira Čađenovića**, da se u Podgorici jedna ulica imenuje po **Pavlu Bulatoviću**, ministru unutrašnjih poslova Republike Crne Gore i ministru odbrane Savezne Republike Jugoslavije.

Naše nevladine organizacije se odlučno protive tom prijedlogu. Smatramo da bi javno odavanje počasti Bulatoviću značilo glorifikaciju ratnog zločina *Deportacije*, nanijelo dodatnu patnju porodicama stradalih žrtava tog zločina i uvrijedilo sve građane i građanke Crne Gore kojima je stalo do pravde. Suvišno je i naglašavati da bi tako nešto dodatno podstaklo podjele u našem društvu i da se izvjesno ne bi pozitivno odrazilo na dobrosusjedske odnose sa pojedinim zemljama, kao ni na evropske integracije. Ipak, najvažnije je da se u ovom kontekstu povede računa o tome kakve uzore ostavljamo budućim generacijama ako Crnu Goru želimo da sačuvamo od novih ratova, stradanja i zločina.

Odbornik Demokrata, Vladimir Čađenović, istakao je da Pavle Bulatović nije ličnost koja je pravosnažno osuđena i da su, s toga, negativni komentari potpuno neutemeljeni¹.

U tom kontekstu, želimo da Vas upoznamo sa nekoliko činjenica.

1. Ministar unutrašnjih poslova Republike Crne Gore, Pavle Bulatović, izdao je naredbu u vidu telegrama 23. 05. 1992. godine svim načelnicima centara i odjeljenja bezbjednosti da *sva lica koja su došla sa teritorije Bosne i Hercegovine u Crnu Goru, treba lišiti slobode i vratiti na teritoriju Bosne i Hercegovine.*² To je utvrdilo Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore 2009. godine,³ a potom pravosnažno potvrdilo vijeće Višeg suda u Podgorici u presudi br. Ks. 6/12, od 22. 11. 2012. godine.⁴

¹ Vijesti, 10.3.2024. Dostupno na: <https://www.vijesti.me/tv/emisije/697593/podgoricke-demokrate-ne-odustaju-od-ulice-pavla-bulatovica-cadjenovic-razloga-vise-nego-dovoljno>

² Presuda Višeg suda u Podgorici, Ks. 6/12, od 22.11.2012. godine.

³ Optužnica VDT br. Kts 17/08 P od 19. 1 . 2009 i Presuda Ks.br. 6/12, Viši Sud u Podgorici 22.11.2012.

⁴ "U postupku je na nesumnjiv način utvrđeno, da su izvršavajući naredbu ministra unutrašnjih poslova Republike Crne Gore, sada pokojnog B. P., da se postupi po zahtjevima MUP-a Srpske Republike BiH, da se lica, koja su došla sa teritorije Bosne i Hercegovine u Crnu Goru, liše slobode i vrata na teritoriju Bosne i Hercegovine i to okrivljeni M.M, u svojstvu pomoćnika ministra unutrašnjih poslova Republike Crne Gore za javnu bezbjednost, uputio svim centrima bezbjednosti i odjeljenjima bezbjednosti u Republici Crnoj Gori telegram br. 14-101 od 23.05.1992. godine kojim je traženo da se postupi u skladu sa zahtjevom Ministarstva unutrašnjih poslova Srpske Republike BiH da se sva lica sa područja Bosne i Hercegovine, srpske nacionalnosti, starosti od 18 do 60 godina privedu radi preuzimanja i vraćanja u Bosnu i Hercegovinu, pa su izvršavajući naredbu ministra unutrašnjih poslova Republike Crne Gore, sada pokojnog B.P., a koja je bila u formi telegrama i koja se odnosila na lica muslimanske nacionalnosti i postupajući po telegramu broj 14-101 od 23.05.1992 godine i to: I.M. u svojstvu načelnika Centra bezbjednosti Herceg Novi i sada pokojni T.D., u svojstvu pomoćnika načelnika Centra bezbjednosti Herceg Novi, zahtjevali od ovlašćenih službenika u navedenom centru da izvrše identifikaciju lica koja potiču sa teritorije Bosne i Hercegovine, zatim da liše slobode ta lica, privedu ih i vrata na teritoriju Bosne i Hercegovine, nakon čega su ovlašćena lica Centra bezbjednosti Herceg Novi postupajući po njihovim zahtjevima lišili slobode i u više navrata lica koja potiču sa teritorije Bosne i Hercegovine, a koja su se nalazila na teritoriji

2. Posljedice takve naredbe bile su katastrofalne. Čak 54 osobe su izgubile živote zbog nezakonitog hapšenja u Crnoj Gori, a zatim izručenja njihovim neprijateljima, pripadnicima Vojske Republike Srpske, na ratom zahvaćenoj teritoriji Bosne i Hercegovine. Samo je 12 izručenih (“deportovanih”) preživjelo mučenje u logoru za nesrpsko stanovništvo u Foči (tzv. KPD Foča).

Tokom krivičnog suđenja optuženima za taj ratni zločin, trojica optuženih i jedan svjedok potvrdili su da su vidjeli telegram sa potpisom ministra Bulatovića, dvojica zaposlenih u policiji su potvrdili da je depeša stigla, a jedan je rekao da je čuo da ju je Bulatović potpisao:

2.1. optuženi Milorad Ivanović, načelnik Centra Bezbjednosti Herceg-Novi (CB), na glavnom pretresu 06. 09. 2012. godine, rekao je da se **vrlo dobro sjeća da je u potpisu stajalo Pavle Bulatović**, da je naknadno pregledao dokumentaciju i prisjetio se da mu je pokazan telegram na kojem je stajao potpis ministra Bulatovića;⁵

2.2. optuženi Radoje Radulović, načelnik sektora Službe državne bezbjednosti u Herceg-Novom naveo je da **mu je pokazan telegram Ministarstva unutrašnjih poslova br. 184 od 24. 05. 1992. godine, takođe sa potpisom Pavla Bulatovića**; On je na glavnom pretresu pred Višim sudom u Podgorici 06. 09. 2012. godine naveo i to da su izbjeglice privedene od strane javne bezbjednosti **po nalogu Pavla Bulatovića**;⁶

2.3. svjedok Slobodan Pejović, penzionisani inspektor CB Herceg – Novi, potvrdio je da je vidio depešu u kojoj je između ostalog pisalo: “... uhapsiti muslimane iz Bosne i Hercegovine starosti od 18 do 80 godina i predati ih tamo gdje Srbi drže vlast u Bosni. **U potpisu je bio Pavle Bulatović**”⁷;

2.4. optuženi Milorad Šljivančanin, komandir policije u Herceg-Novom, u potvrdama izdatim za Enesa Biča i Sadika Demirovića, 1992. godine, piše da je svaki od njih, shodno depeši MUP RCG, zajedno sa ostalim građanima R BiH, dana 25. maja 1992. godine povraćen u BiH i predat radnicima Stanice milicije Foča u Sabirni centar.⁸ Tokom svjedočenja, Šljivančanin je izjavio: „Kada sam došao na posao, donijeli su mi hrpu predmeta koji su se odnosili na privedena zadržana lica, koja su privedena tokom vikenda. Rekli su mu da je to **rađeno na osnovu depeše koja je došla iz MUP-a RCG Podgorice 23. 05. 1992. godine uveče, ... Telegram od 23. 05. 1992. godine pročitan je na kolegijumu (25. 5. 1992), nosio je oznaku 14-101. U potpisu je bio ministar Pavle Bulatović**, a telegram je bio označen kao strogo povjerljiv“;⁹

2.5. svjedok Vlastimir Stanišić, koji je u maju 1992. godine bio načelnik Odjeljenja bezbjednosti (OB) Kotor, svjedočio je da je „iz Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) RCG iz Podgorice stigla depeša da se sva lica srpske i muslimanske nacionalnosti od 18 do 60 godina, i to muškog pola, koja su iz BiH, a nalaze se na području opštine Kotor, privedu. Da se nakon privođenja obavijesti ponovo CB u Herceg Novom kako bi se tražile dalje instrukcije iz Podgorice šta da se radi.“¹⁰ On je rekao i to da depešu nije očima vidio, „ali da je čuo priču da je **depešu potpisao pokojni Pavle Bulatović**, koji je u to vrijeme bio ministar unutrašnjih poslova u MUP-u RCG.“

3. Skrećemo pažnju i na svjedočenje Vahide Isaković, žene čiji je brat Enes Bičo smrtno stradao od posljedica deportacije u logor Foča, dok je njen suprug Ismet Isaković ostao trajno oštećen zbog deportacije u taj logor. Gospođa Isaković je svjedočila pred

Crne Gore predali radnicima Sekretarijata unutrašnjih poslova i Kazneno popravno doma Foča i Sekretarijatu unutrašnjih poslova Srebrenica.”

⁵ Presuda Višeg suda u Podgorici, Ks. 6/12, od 22.11.2012. godine.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ Fotografije potvrda su objavljene u publikaciji “Kobna sloboda – Deportacija bosanskih izbjeglica iz Crne Gore”, *op.cit.* str. 143, a izvedene su i u krivičnom postupku kao dokaz i navedene u pravosnažnoj presudi Višeg suda u Podgorici, *op.cit.*

⁹ Presuda Ks.br. 3/09, Viši Sud u Podgorici, 29. 03. 2011.

¹⁰ “Protiv zaborava - iskazi svjedoka u suđenjima povodom ratnih zločina”, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2021 str. 48-55: https://www.hracion.org/wp-content/uploads/2021/11/Protiv-zaborava_za-web-1.pdf

Osnovnim sudom u Podgorici o svom susretu sa ministrom Bulatovićem 1992. godine: **“Obraćala sam se Pavlu Bulatoviću, jer sam saznala da je on direktni nalogodavac svih tih hapšenja** i zahtjevala sam da me on lično primi. Međutim, on me nije mogao lično primiti nego me uputio na njegovog sekretara. Kada sam odlazila, susrela sam Bulatovića i trčeći za njim pokušavala da mu objasnim zbog čega sam došla. Međutim, on se nije okretao prema meni i rekao mi je da će to njegov sekretar zapisati i da ću dobiti pismeni odgovor na adresu koju sam dala u Kumboru. Međutim, taj pismeni odgovor nikada nijesmo dobili.”¹¹ Imamo kontakt sa gospođom Isaković i rado ćemo posredovati ukoliko poželite da sa njom i lično razgovarate.

4. **Pavle Bulatović je, u svojstvu ministra unutrašnjih poslova, izdao naređenje da se nedužni ljudi uhapse u Crnoj Gori i izruče u Republiku Srpsku njima neprijateljskoj vojsci. To je istorijska činjenica koju je utvrdio sud, i koja nema veze s tim je li on pravosnažno osuđen za taj zločin ili ne. Njemu nije moglo biti suđeno jer je ubijen u atentatu 2000. godine.**
5. Iako predlagači smatraju da su lik i djelo Pavla Bulatovića nesporni, to nije tako, i to ne samo zbog njegove naredbodavne uloge u zločinu Deportacija, već i zbog njegove naknadne, veoma kontraverzne funkcije ministra odbrane SRJ od 1993. do 2000. godine, za vrijeme ratova u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj i na Kosovu, kada su, takođe, izvršeni mnogi dokazani zločini nad civilnim stanovništvom od strane vojske SRJ ili uz njenu podršku. Zamjenik glavnog tužioca Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju **Grejem Bluit** izjavio je da je “ubijeni jugoslovenski ministar odbrane Pavle Bulatović bio pod istragom i to ne samo za događaje na Kosovu”.¹²
6. I sami ste povodom obilježavanja 29 godine od ovog ratnog zločina, pored ostalog, objavili da je “neprihvatljivo što niko nije odgovarao za deportaciju bosansko-hercegovačkih izbjeglica iz Crne Gore 1992. godine i što jedan tako tragičan događaj nije dobio sudski epilog.”¹³ Dodatno, u programu Vaše partije se navodi da je *od strane Evropskog parlamenta još 2016. godine apostrofirano pitanje odgovornosti onih sa vrha zapovjednog lanca*,¹⁴ na kojem se Bulatović svakako nalazio. Pitanje da li je odluku o *Deportaciji* donio sam ili nije, ostaje da se istraži. Međutim, odgovor na to pitanje ne umanjuje njegovu odgovornost za stradanje bosansko-hercegovačkih izbjeglica.

Ovim putem apelujemo na Vas da utičete na vaše odbornike u Glavnom Gradu da povuku prijedlog za imenovanje ulice imenom Pavla Bulatovića. Apelujemo na Vas i kao na predsjednika partije koja navodi da baštini evropske vrijednosti da učinite da odluka o ovom imenovanju ne dođe do sjednice Skupštine Glavnog grada. **Mi ćemo u takvom slučaju organizovati adekvatan protest.**

Pozdravljamo Vas u nadi da ćete nedvosmisleno stati u zaštitu evropskih demokratskih vrijednosti i zahvaljujemo na pažnji.

S poštovanjem,

Tea Gorjanc Prelević, izvršna direktorica NVO Akcija za ljudska prava (HRA)

¹¹ “Protiv zaborava - iskazi svjedoka u sudenijima povodom ratnih zločina”, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2021 str. 30: https://www.hraction.org/wp-content/uploads/2021/11/Protiv-zaborava_za-web-1.pdf

¹² <https://arhiva.sensecentar.org/vijesti.php?aid=6393>; <https://yupolitika.tripod.com/tekstovi/bulatovic.htm>.

¹³ Mediji su prenijeli Vašu izjavu objavljenu na društvenoj mreži Twitter, npr, *RTCG*, 27. 05. 2021: <https://rtcg.me/vijesti/drustvo/322632/neprihvatljivo-sto-niko-nije-odgovarao-za-deportaciju.html>

¹⁴ Program Demokrata, str. 27. Dostupno na: https://demokrate.me/uploads/Program_DCG_02f4e1fe48.pdf

Ljupka Kovačević, koordinatorica Centra za mirovno i žensko obrazovanje – ANIMA
Daliborka Uljarević, izvršna direktorica Centra za građansko obrazovanje (CGO)

Apelu se pridružuju sledeće NVO:

Asocijacija Spektra

Centar za građanske slobode (CEGAS)

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

Centar za istraživačko novinarstvo (CIN CG)

Centar za monitoring i istraživanje (CeMI)

Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO)

Centar za ženska prava (CŽP)

Crnogorska LGBTIQ asocijacija Kvir Montenegro

Crnogorski PEN centar

Crnogorski ženski lobi

Crnogorsko filološko društvo

Društvo crnogorskih izdavača

ERA – Savez za jednaka prava LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu i u Turskoj

Institut za društveno politička istraživanja Analitico

Institut za medije Crne Gore

Juventas

PRIMA

Sigurna ženska kuća

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)

Udruženje “Štrpci – Protiv zaborava”